

UOT 37.0

Reyhan Tapdıq qızı Hacızadə
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi
orcid.org/ 0000-0002-2287-2905

XÜSUSİ MƏKTƏBLƏRDƏ TEXNOLOGİYA FƏNNİNİN TƏDRİSİNDƏ SƏCİYYƏVİ CƏHƏTLƏR

Рейхан Тандыг гызы Гаджизаде
преподаватель Азербайджанского государственного педагогического университета

ОСОБЫЕ АСПЕКТЫ В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА ТЕХНОЛОГИИ В СПЕЦИАЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Reyhan Tapdıq Hajizader
teacher of Azerbaijan State Pedagogical University

SPECIAL ASPECTS OF TRAINING TECHNOLOGY IN SPECIAL SCHOOLS

Xülasə. Məqalə xüsusi məktəblərdə texnologiya fənninin tədrisi zamanı şagirdlərin idrak fəallığının yüksəldilməsinin səmərəli yollarına həsr edilmişdir. Müəllim, şagirdlərin idrak fəaliyyətinin təşkili zamanı bəzi xüsusiyyətləri nəzərə almalı, onların bilik və bacarıqlara yiyələnmələri üçün özünəməxsus şərait yaratmalıdır. Təlim elə təşkil edilməlidir ki, müstəqil, yaradıcı düşünmək və işləmək üçün imkan yaransın.

Açar sözlər: xüsusi məktəb, texnologiya, idrak fəallığı, korreksiya pedaqogikası, inklüziv təhsil

Резюме. Статья посвящена эффективным способам повышения познавательной активности учащихся при обучении технологии в специальных школах. Учитель должен учитывать некоторые особенности при организации познавательной деятельности учащихся, создавать им специальные условия для приобретения необходимых знаний и умений. Обучение должно быть организовано таким образом, чтобы была возможность мыслить и работать самостоятельно и творчески.

Ключевые слова: специальная школа, технология, познавательная деятельность, коррекционная педагогика, инклюзивное образование

Summary. The article is devoted to effective ways to increase the cognitive activity of students when teaching technology in special schools. The teacher must take into account some features when organizing the cognitive activity of students, create special conditions for them to acquire the necessary knowledge and skills. Training should be organized in such a way that there is an opportunity to think and work independently and creatively.

Key words: special school, technology, cognitive activity, correctional pedagogy, inclusive education

Təlim prosesi ətraf aləmin dərk olunmasına kömək edir. Şagirdin (tələbənin) öyrənmə yolu bir çox cəhətdən idraka əsaslanır. Bunu sxematik olaraq belə ifadə etmək mümkündür: Təlim yolu: qavrama → anlama → möhkəmlətmə → tətbiqetmə.

Göründüyü kimi, təhsilalanın öyrənmə yolu idrak yoluna müvafiqdir. Qavrama idrak yolundakı canlı müşahidə ilə, anlama mücərrəd təfəkkürlə, tətbiqetmə isə praktika ilə bağlıdır. Lakin öyrənmə və elmi idrak prosesləri eyni deyil-

dir. Öyrənmə prosesi öz məqsədi, təşkili qaydası, müddəti, praktikanın rolu, möhkəmlətmə ehtiyacı, müəllimin rəhbərliyinin zəruriliyi ilə elmi idrak prosesindən fərqlənir. Təlim prosesində müəllim şagirdlərin idrak fəaliyyətini təşkil edərkən bu xüsusiyyətləri nəzərə almalı, onun tədrisən elmi idraka yaxınlaşması üçün şərait yaratmalıdır. Təlim elə təşkil edilməlidir ki, öyrənən müşahidələr aparsın, faktlar toplansın. Onları mücərrəd təfəkkürdə təhlil etsin, fikri əməliyyatlar aparsın, problemləri həll etsin. Nəzəri

biliklərini həyata və çalışmalara tətbiq etsin, müstəqil, yaradıcı düşünmək və işləmək bacarıqlarına yiyələnsin.

Xüsusi məktəblərdə təlim prosesində, o cümlədən texnologiya üzrə məşğələlərdə elə şərait yaradılmalıdır ki, şagird nəinki məzmunu yadda saxlasın, eyni zamanda həm də o, fəaliyyət üsulunu görə bilsin. Müəllimin səyi nəticəsində ona nail olunur ki, kiçikyaşlı məktəbli bilik almaq imkanı ilə yanaşı bilik və məlumatları özü toplamağı, əldə etməyi bacarsın. Bu zaman sinif müəllimi şagirddən ötrü sadəcə müəllim deyil, onun imkanlarının təhrikedicisi kimi çıxış edir.

Buna görə də əsas şərt xüsusi məktəblərdə əlilliyi olan kiçikyaşlı məktəblinin marağına səbəb olacaq inkişafetdirici texnologiyalardan, metod və priyomlardan, vasitələrdən faydalanmaqdır. İdrak fəallığının və idrak marağının inkişaf etdirilməsinin səmərəli yolları da diqqət mərkəzində dayanmalıdır. Şəxsi təcrübəsi şagirddən ötrü ətraf aləmin dərk olunmasının ən mühüm yoludur. Bu zaman texnologiya dərslərində daha çox əməli işlərlə məşğul olmalıdır. Uşaqların əməli işlərinin təşkili texnologiyası geniş-təlim xarakterli mənə kəsb edir. İlk növbədə onlarda idrak qabiliyyətinin ahəngdar inkişafı mühüm vəzifə kimi qarşıda durur [1, s. 6].

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzası ilə təsdiqini tapan “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda əsas istiqamətlərdən biri məhz ölkəmizdə inklüziv təhsilin inkişaf etdirilməsindən ibarətdir.

Inklüziv təhsil isə korreksiya pedaqogikasını yaratmadan, inkişaf etdirmədən, formalaşdırmaq və təkmilləşdirmək mümkün deyil. Hazırda korreksiya pedaqogikası görməsində, eşitməsində əqli inkişafında problemləri olan uşaqlarla yanaşı, autik uşaqların da təhsili, təlim və tərbiyəsi ilə məşğul olan pedaqogika sahəsi kimi inkişaf etməyə başlamışdır [2, s. 9].

Inklüziv təhsil üzrə müəllim inkişafı proqramları bir çox bölmələri özündə ehtiva edir. Bura daxildir.

- insan hüquqlarına əsaslanan inklüziv təhsil;
- əməkdaşlıq;
- inklüziv sinif təcrübəsinin yaradılması;

Qeyd olunan proqram üzrə müəllim hazırlığı şagirdlərin ibtidai siniflərdə inklüziv təhsil sahəsində uşaqların idrak fəallığını təmin etmək

olar. Bu zaman müəllim hər bir fənn üzrə xarici aləmlə bağlı inklüziv təhsildə uşağı əhatə edən idrak prosesinə maraq yaratmaq olar.

Əslində, istər valideynlər, istər fənn müəllimləri, istər tərbiyəçilər, istərsə də bu sahədə çalışan mütəxəssislər daha çox nikbinlik prinsiplərindən istifadə etməlidirlər. Çünki əlilliyi olan uşaqların hər birinin özünə məxsus müsbət cəhətləri olur.

Bir tədqiqatçı kimi, biz bu proqramların dinləyicisi kimi yüksək fəallıqla yanaşı onun praktik tətbiqinə səy göstərmişik. İbtidai siniflərdə təhsil alan əlilliyi olan şagirdlər texnologiya fənninə xüsusi maraq göstərmək məntiqli idrak keyfiyyətcə yeni ən yüksək mərhələni nümayiş etdirir. Uşaqlarda texnologiyadan emal texnologiyaları və vasitələri ilə bağlı anlayışların mənimsənilməsinə maraq artır. Proses iki istiqamətdə baş verir. Inklüziv təhsildə əvvəlcə qazanılan anlayışlar dərinləşdirilir, dürütləşdirir, daha yüksək səviyyəyə qalxır. Daha sonra yeni anlayışlar meydana gəlir, bu da onların mühakimələr, əqli nəticələr formalaşmasına səbəb olur. Inklüziv təhsilin mahiyyəti və müəllimin öyrənmə üslubunun başa düşməsi bu işdə önəmlidir. İdrak fəallığının səmərəli olması aşağıdakı cəhətlərin modellər üzrə dərk olunması vacibdir.

Müəllim pedaqoji prosesdə həmin cəhətlərə nail olmalıdır. Bura daxildir inklüziv təhsilin hər uşağın əsas hüququndan biri olması; pedaqoji prosesdə öyrənmənin davamlı fəaliyyəti; öyrənmənin məktəbdə baş verməsi; öyrənmənin sosial və aktiv fəaliyyəti (öyrədən və öyrənmənin birgə iştirakı, biliklərin aşılmasından daha çox konsepsiyaların praktik tətbiqi); təlimçilərin bələdçiliyi.

Şagirdlərin texnologiyadan idrak fəallığında inklüzivliyin təmin edilməsinin prinsip kimi müəllim tərəfindən tələbat və ehtiyaclarının müəyyən edilməsidir. Diaqnostik qiymətləndirmə zamanı texnologiyadan müxtəlif fəaliyyətlər vasitəsilə bu iş həyata keçirilir. Bilmək lazımdır ki, texnologiyadan idrak fəallığı zamanı şagirdlər heç də ilk məşğələdə öz xüsusiyyətlərini daxili aləmini, fərdi xüsusiyyətlərini bürüzə verməyə hazır olmurlar. Bunun üçün də xüsusi məktəblərdə ibtidai siniflərdə müəllim hər bir şagirdə diqqət göstərməli və həssaslıqla yanaşmalıdır.

Xüsusi məktəblərdə texnologiya fənninin tədrisi zamanı kiçik yaşlı məktəblilərdə idrak

fəallığının inkişaf etdirilməsi üçün aşağıdakı bacarıqlara yiyələnmələri vacibdir:

- problemi görə bilmək bacarığı;
- fərziyyə irəli sürmək bacarığı;
- sual verə bilmək bacarığı;
- müşahidə etmə bacarığı;
- nəticəyə gələ bilmək bacarığı.

Uşaqlarda tərəkürün inkişaf səviyyəsinin, idrakı fəallığının, ümumiləşdirmə, təhlil, tərkib, konkretləşdirmə qabiliyyətlərinin və bununla bağlı fikri əməliyyatların tətbiqi məqsədilə bir sıra metodikalardan istifadə etmək olar. Xüsusi məktəblərdə texnologiya dərslərində hər bir şagirdin hansı sindromdan asılı olmayaraq müəllim nəzarəti altında sərbəst işləmək, fikir yürütmək, müzakirə etmək imkanları yaratmaq çox vacibdir. Hər bir sindromun məzmun xarakteristikasına görə, ümumi emosional vəziyyəti, sosial stress həyəcanı, özünümüdafiə qorxusu, özünü başqalarına təqdim etməsinə mane olan neqativ emosional həyəcan vəziyyəti, uşağın əldə etdiyi nəticələrin başqaları tərəfindən əhəmiyyətliyinə dərk olunmasının doğurduğu həyəcan və müəllimlərlə münasibətlərdə yaranan qorxu və problemləri vardır [3, s. 298]. Bunları aradan qaldırmaq üçün texnologiya dərslərinin daha səmərəli, əlverişli və əyləncəli təşkil olunması zəruri hesab olunur. Xüsusi məktəblərdə apardığımız tədqiqatlar zamanı texnologiya dərslərində şagirdlər əməli işlərinin təşkili, tərtibi, nümayişi müasir üsullarla dərslərin keçirilməsi nəyinki praktik bacarıqlarının inkişaf etməsini, həmçinin

əhval-ruhiyyələrində də müsbət dəyişikliklər baş verməsi aydın görülür.

Bu gün müasir təlim texnologiyaları, interaktiv təlim metodları, fəal təlim metodları tələb edir ki, məktəbimiz beynəlxalq standartlara uyğun olsun, təhsil sistemimiz dünya təhsilinə inteqrasiya olunsun, qloballaşma dövründə təhsilin, elmin və texnikanın ən yeni, imkanlarından istifadə edərək əlilliyi olan uşaqlar da müəyyən bilik və bacarıqlara yiyələnsin. Şagirdlərin tədqiqatçılıq və yaradıcılıq qabiliyyəti, hər şeydən öncə, təlim prosesində təşəkkül tapır. Bu proseslər nə qədər məqsədəuyğun, sistemli qurularsa, şagirdin bacarığı, istedadı bir o qədər tez özünü büruzə verər və sürətlə inkişaf etmiş olar. Deməli, hər bir şagirdin daxili dünyası ilə ilk olaraq müəllim tanış olmalıdır. O, şagirdin həm tədqiqatçılıq bacarığını düzgün müəyyənləşdirməli, həm də ona fərdi yanaşaraq bu qabiliyyətinin inkişafında düzgün istiqamət verməklə yardım göstərməlidir. Səriştəli və pedaqoji ustalığa malik müəllim şagirdin düşüncə tərzində, tədqiqatçılıq marağında böyük dönüş yarada bilər, ona düzgün istiqamət verə bilər.

Problemin aktuallığı. Xüsusi məktəblərdə texnologiya dərslərinin səciyyəvi təşkili kiçikyaşlı məktəblilərin idrak fəallığının və bacarıqlarının inkişafı təmin olunur.

Problemin yeniliyi. Məqalədə xüsusi məktəblərdə ibtidai sinif şagirdlərinin idrak fəallığı diqqət mərkəzinə gətirilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Ağayev Ş.O. İbtidai siniflərdə şagirdlərlə əməli işlərin təşkili texnologiyaları. – Bakı, 2011.
2. Sadıqov, F.B. Korreksiya pedaqogikası / F.B. Sadıqov – Bakı: Maarif, – 2018. – 300 s
3. Nuriyev, S. Təhsildə sosial-psixoloji xidmət. / S. Nuriyev, D. İbrahimova. – Bakı: Elm və təhsil, – 2016. – 638.

E-mail: reyhan.hacizad@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.fəls.dok., dos. Ş.O. Ağayev,
ped.ü.fəls.dok. G.T. Eminova

Redaksiyaya daxil olub: 16.10.2023